

per, propter; unde notat causam efficientem. Rursum, per significat mediatorem, ostium, pastorem et viam nostram ad Patrem: quæ omnia competunt Filio. Ita S. Basilius, lib. *De Spiritu Sancto*, cap. v et xxvi.

In denique appropriatur Spiritui Sancto, utpote cui attribuitur bonitas, amor, unio et perfectio. Est enim Spiritus Sanctus amor notionalis Patris et Filii, estque ipse in SS. Trinitate quasi finis, a quo ad aliam personam non fit progressus. Denique eum dicitur, *Ipsi gloria*, significatur unitas essentialis, ut Athanasius, Hilarius, Augustinus, Origenes, Gregorius et alii docent contra Arianos.

Ex ipso ergo Deo sunt omnia, scilicet quæ habent verum esse, ait D. Thomas. Peccata autem non habent verum esse, sed potius ab eo deficiunt; unde non sunt ex Deo. Itæ enim est ratio formalis peccati, quod sit defectus a bono, et consequenter ab esse: quidquid tamen materie et unitatis est in peccatis, id totum est ex Deo. Ita D. Thomas.

Hunc locum tractat S. Basilius, lib. *De Spiritu Sancto* contra Arianos, qui, ut ipse ait, syllabas observant. Unde cap. ii, per *ex quo* Ariani, inquit, volunt significari conditorem mundi; per *ex quo* quem, operis ministrum et instrumentum; per *in quo*, tempus et locum operis. Ita ut Filius tantum sit instrumentum Patris: Spiritus Sanctus vero tantum locum aut tempus præbuerit rebus conditis. Contra hos cap. iii et seqq., ostendit S. Basilius, indifferenter Scripturam hęc propositionibus uti, easque singulas omnibus personis tribuere. Unde cap. v, hunc locum explicat de Deo et omnibus personis junctim. Ex ipso enim Deo omnibusque personis omnia creata sunt; per ipsum omnia conservantur; in ipsum (græce enim est *ἐκ αὐτοῦ*) universa se convertunt invincibili atque insedabili quodam desiderio et arcano affectu, tanquam ad principem suum et gubernatorem vitæ ac totius universi respicientia.

Rursum cap. xxvi, ostendit quomodo prepositio in tribuatur Spiritui Sancto, idque varie. *Primo* enim Spiritus Sanctus in nobis est tanquam forma in materia. Ipse enim in nobis est quasi forma divina, a qua spirituales dicimur. *Secundo*, Spiritus Sanctus in nobis est, quasi habitus, vel ars in artifice; sic enim ipse adest Sanctis ad opera virtutum et miraculorum exercenda. *Tertio*, Spiritus Sanctus in nobis est, velut totum in partibus, quia totas suas gratias partialiter in suos fideles distribuit. *Quarto*, Spiritus Sanctus in nobis est, uti locatum in loco: sic enim in Sanctis est, quasi in templo suo. Hęc vera sunt; sed huic loco non congruunt: Apostolus enim hic non dicit Spiritum Sanctum esse in nobis, sed e contrario nos et omnia esse in ipso, scilicet Spiritu Sancto.

Pari modo S. Chrysostomus, Theophylactus et Eumenius nullam hic personarum distinctionem significant, quasi hęc tria, ex ipso, per ipsum et

in ipso, proprie ipsi Deo, et consequenter singulis personis, competant; idque faciunt ne Arianis dent occasionem dicendi Filium esse per, id est instrumentum Patris.

Verum melius Latini censent quos, licet hæc tria seorsim posita dentur cuius persone, tamen eum junguntur, singula singulis appropriantur. Ita S. Augustinus loco jam citato: ubi ex hęc tribus præpositionibus probat Trinitatem et æqualitatem in una essentia divina. Sic et S. Ambrosius, Anselmus et Gregorius, lib. XXIX *Moral.*, cap. xxviii.

Unde idem S. Augustinus, lib. I *De Doct. Christ.*, cap. v: « Nec facile, ait, invenio nomen, quod tantæ excellentiæ conveniat, nisi quod melius ita dicitur: Trinitas hæc, unus Deus, ex quo, per quem, in quo omnia; eadem una substantia; unus tamen non est alter; eadem tribus potestas, eadem æternitas, eadem incommutabilitas, eadem majestas; in Patre unitas, in Filio æqualitas, in Spiritu Sancto unitatis æqualitatisque concordia. Et tria hæc, unum omnia propter Patrem, æqualia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum Sanctum, » scilicet singulis appropriando hæc, quæ tamen re ipsa omnibus sunt communia. Ut nimirum omnia dicantur æqualia propter Filium, quia Filius primum est æquale Patri; pari modo omnia dicantur connexa propter Spiritum Sanctum, quia Spiritus Sanctus procedit, ut nexus, amor et concordia Patris et Filii.

Præclare et subtiliter S. Bernardus, lib. V *De Consider.*, cap. vi: « Quid est, inquit, Deus? non sane occurrit melius, quam, Qui est. Hoc ipse de se voluit responderi, hoc docuit, dicente Moysæ ad populum, ipso quidem injungente: Qui est, misit me ad vos. Quid item Deus? Sine quo nihil est. Quid est Deus? Principium. Quid est Deus? Cui sæcula nec accesserunt, nec decesserunt, nec cœterna tamen. Quid est Deus? Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Ex quo omnia, creabiliter, non seminabiliter, » q. d. Deus creavit omnia non ex semine (sic enim semen esset increatum, nec Deus illud, ac consequenter non omnia creasset); « per quem omnia, ne alium auctorem atque alium opificem arbitreris; in quo omnia, non quasi in loco, sed quasi in virtute. Ex quo omnia, tanquam unum principium auctore omnium; per quem omnia, ne alterum inducatur principium artifice; in quo omnia, ne tertius inducatur locus. Ex quo omnia, non de quo, quia non est materia Deus. Efficiens causa est causa materialis; frustra Philosophi materiam querunt, non egiit materia Deus. Non enim officium quaesivit, non artificem. Ipse per se, in se omnia fecit. Unde? de nihilo. Nam si ex aliquo fecit, illud non fecit, ac per hoc nec omnia. »

IPSE GLORIA. — Hinc ex Apostolorum institutione et usu, ut docet S. Basilius, lib. *De Spir. Sancto*, cap. vii, xxvii, xxix, et ex eo Baronius, tom. III, Christi 325, cepit a tempore Apostolorum

*Terminu
hæc do
alogia
Gloria
Patri,
ne.*

hęc doxologia SS. Trinitatis, Christianis mente et ore frequentanda: « Gloria Patri, et Filio et Spiritui Sancto; cui, ut habet Concilium Vasense, cap. v, Concilium Nicenum addidit: « Sicut erat in principio, et tunc, et semper, et in sæcula sæculorum, Amen. » Idque ut per hoc retunderet Arianos, qui dicebant: « Erat quando non erat, » id est, erat, scilicet tempus, quando non erat Filius.

Hieronymus, epist. ad Damasum, rogat eum ut post singulos psalmos jubeat addi: « Gloria Patri, et Filio et Spiritui Sancto. » Sed hæc epistola non videtur esse Hieronymi, videturque conficta. Hic enim mos addendi psalmis, « Gloria Patri, et Filio et Spiritui Sancto, » etc., fuit ante S. Hieronymum, ut dixi ex S. Basilio. Quin et Cassianus, cap. viii, lib. I, testis est suo tempore in Occidente post psalmos, quasi ex usu veteri, totum populum conclamare solitum: « Gloria Patri, et Filio et Spiritui Sancto. »

Gloria ergo Patri, ex quo omnia; gloria Filio, per quem omnia; gloria Spiritui Sancto, in quo omnia. Gloria Patri, ex quo omnis paternitas in celo et in terra; gloria Filio, per quem omnis filio; gloria Spiritui Sancto, in quo omnis sanctitas et sanctificatio. Gloria Patri, ex quo æternitas; gloria Filio, per quem omnis species et pulchritudo; gloria Spiritui Sancto, in quo omnis felicitas et fruitio. Gloria Patri, ex quo omnis unitas; gloria Filio, per quem omnis æqualitas; gloria Spiritui Sancto, in quo omnis amor et concordia. Gloria Patri, ex quo omnis potentia; gloria Filio, per quem omnis sapientia; gloria Spiritui Sancto, in quo omnis amor et concordia. Gloria Filio, per quem redemptus sum; gloria Spiritui Sancto, in quo justificatus sum. Gloria Patri, qui me prædestinavit; gloria Filio, per cuius sanguinem ablatus sum; gloria Spiritui Sancto, in quo glorificabor in æternum. Amen

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Incipit hic secunda pars epistolæ, qua Apostolus a fide et dogmatibus transit ad mores fidei consonos. Hęc ergo capite monet fideles, ut exhibeant se hostiam Deo, utque probent et sapiant quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta: nimirum primo, vers. 3, ut de susceptis donis non se efferant, sed sapiant ad sobrietatem, atque in modum membrorum ejusdem corporis, quisque suo dono contentus, eo rite utatur ad proximorum utilitatem.

Secundo, vers. 9, ut dilectioni sincera, prudenti, patienti et forti dent operam. Unde dilectionis officia et conditiones recenset.

Tertio, vers. 16, ut dilectioni jungant humilitatem, qua etiam bonum pro malo reddant, et vincant in bono malum. Christianis enim maxime commendanda sunt hæc duæ virtutes, scilicet charitas ac humilitas. Hęc enim sunt compendium cæterarum, et in his duabus vita et perfectio Christiana consistit.

1. Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. 2. Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri: ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta. 3. Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: et unicusque sicut Deus divisit mensuram fidei. 4. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: 5. ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alterius membra. 6. Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes: sive prophetiam secundum rationem fidei, 7. sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina, 8. qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in sollicitudine, qui miscratur in hilaritate. 9. Dilectio sine simulatione. Odientes malum, adhaerentes bono: 10. charitate fraternitatis invicem diligentes; honore invicem prævenientes: 11. sollicitudine non pigri; spiritu ferventes: Domino servientes: 12. spe gaudentes; in tribulatione patientes; orationi instantes: 13. necessitatibus sanctorum communicantes; hospitalitatem sectantes. 14. Benedicite persequentibus vos: benedicite, et nolite maledicere. 15. Gaudere cum

*Quæ
dicit
capit
tam
Glo
ria
P
tri, etc.*

gaudentibus, flere cum flentibus. 16. Idipsum invicem sentientes : non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos : 17. Nulli malum pro malo reddentes : providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. 18. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes : 19. Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum irae. Scriptum est enim : Mihi vindicta : ego retribuam, dicit Dominus. 20. Sed si esuriert inimicus tuus, ciba illum : si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbonem ignis congeres super caput ejus. 21. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.

4. OBSECO ITAQUE VOS, FRATRES, PER MISERICORDIAM DEI (1). — δια τῶν ἐλεητηρίων, per miserationes, scilicet vobis, o Gentes, a Deo per Christum exhibitas, de quibus dixi totis tribus capitibus praeced., q. d. Docui haec vobis, o Gentes, per Dei gratiam et misericordiam acitas esse ad justitiam et salutem, Judaeos vero ab ea repulsos esse ; nunc, ut a dogmatibus ad mores transeam, obseco vos, o Gentes fideles, qui tantam Dei misericordiam, gratiam et justitiam consecuti estis, ut Deo grati sitis, ut digne Deo tantaque gratia vivatis, ut opere praestetis quod fides dicit, quodque Deus et Christus a vobis efflagitat.

Nota : ἐλεητήρια, hoc est miserationes, sunt illae quas Hebraei vocant רַחֲמִים rachamin, id est viscera misericordiae, hoc est visceralis misericordia et ex intimis visceribus commiseratio, cum scilicet quis alterius miseria ex intimis medullis commovetur et tangitur, ut videatur velle sua viscera in eum effundere. Talis enim fuit haec Dei in nos miseratio, cum viscera sua ipsiusque unigenitum suum Christum in nos effudit. De qua canit Zacharias, Luca 1 : « Per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. » Viscera haec ingens habent πᾶσι. Rursum per τὸ fratres, Apostolus gratiam sibi et benevolentiam fidelium, etiam Judaeorum, conciliat.

Secundo, vox fratres vim habet et energiam ad charitatem, aliaque quae hic Apostolus fidelibus communit, persuadendum. Nam, ut pulchre et vere ait Tertullianus, Apolog. xxxix, scribens contra Gentiles : « Fratres, inquit, vestri sumus, jure astra matris unius; etsi vos parum homines, quia mali fratres. At quanto dignius fratres et dicuntur et habentur, qui unum Patrem Deum agnoverunt, qui unum spiritum biberunt sanctitatis, qui de uno ulero ignorantiae ejusdem, ad unam lucem expaverunt veritatis? Rursum ex substantia familiaris fratres sumus, quae penes vos (o Gentiles) pene dirimit fraternitatem. Itaque quia anima animoque miscemur, nihil de rei communicationibus dubitamus : omnia indiscreta apud nos, praeter uxores. » Unde addidit ibidem Tertullianus, hanc Gentilium de Christianis fuisse vocem

(1) Sequitur pars nujus epistolae parenetica, in qua hoc tanquam primum ponit Apostolus, obstrictos esse Christianos ad vitam tantis beneficiis divinis dignam.

et sententiam : « Vide ut invicem se diligant, et ut pro alterutro mori sint parati ! »

UT EXHIBEATIS CORPORA VESTRA. — Γρατὴν παραστήσατε, id est, ut SYRUS, מִסְתַּחֲמִין dattekimim, hoc est, ut sistatis, q. d. Sistite et offerte Deo corpora vestra. alienate illa a vobis, ac transferte ea tanquam hostiam vivam in Dei dominium, ut his utamini, non ad libitum, sed ad Dei cultum et honorum. Ita S. Chrysostomus.

HOSTIAM VIVENTEM, — id est virtutibus deditam; quia caro vitilis dedita mortua est, inquit S. Gregorius, hom. 22 in Ezech., et S. Ambrosius hic : sic I Petri II, dicitur : « Ut peccatis mortui justitiam vivamus. » Verum hic sensus mysticus est. Secundo alii : viventem, inquit, id est charitate formatam. Tertio, viventem, id est quae vitam, scilicet Christum, in se gerat et dicat : Mortem Jesu in corpore circumferimus, ut et vita Jesu in corpore nostro manifestetur. Sed et haec mystica sunt.

Dico ergo : alludit hic Paulus ad veteres Judaeorum et Gentium hostias, quae occidebantur, illisque, teste S. Chrysostomo, opponit novas hostias viventes, q. d. Cum dico, ut corpora vestra exhibeatis hostiam Deo, non intelligo sic, ut illa occidi debeant, uti hostiae hominum mactantur, sed ut ex corporibus vestris, non occisis, sed viventibus et mortificatis, faciatis hostiam Deo. Corpus ergo fidelium et sanctorum est hostia vivens, primo, quia manet vivum; secundo et melius, quia se vivum per opera novae vitae spiritualis, puta charitatis, elemosynae, orationis et quarumvis virtutum Deo offert : Ita Origenes et S. Chrysostomus. Omne enim opus, ait S. Augustinus in lib. X De Civitate, cap. v, quod fit, ut sancta societate Deo inhaereat, generali nomine sacrificium est et hostia; tertio et proptissime, per actum mortificationis corpus fit hostia vivens, quia vivens mortificatur, castigatur, et spiritui ad omne spiritus officium exequendum, ad Dei honorem et obsequium subditur.

Est enim mortificatio, viva quaedam mors : facit enim in corpore mori concupiscentias carnis, dum eas truncat, per vivos continentiae, abstinentiae, patientiae et penitentiae actus; ita ut corpus proprie sit hostia mortua, quia moritur suis vitalibus concupiscentiis, easque mortificat, occidit et immolat Deo : sit tamen idipsum quoque

Quid hoc habent mystice?

Hostia vivens, corpus est Christiani hominis et nihil aliud esse significat

Lama- ladi vi- ta, que per certa animalia dicitur canitur.

Pulchre Origenes : « Si superbiam, inquit, corporis tui vincas et resecas, immolas Deo vitulum : si iracundiam, arietem ; si libidinem, hircum ; si vagos et lubricos cogitationum volatus, columbam et turturem. » Rursus idem Origenes : « Prima, inquit, post Apostolos hostia, est martyrum ; secunda, virginum ; tertia, continentium ; quarta, conjugatorum. »

Similiter notat hic D. Thomas triplicem esse hostiam : primam animae, scilicet orationem ; secundam corporis, scilicet mortificationem, jejunium, abstinentiam, castitatem ; tertiam operum, scilicet elemosynam. Ita S. Cyprianus, lib. III, epist. 23, Nemesianum ceterosque ad metallum ob Christi fidem damnatos, dolentes quod ibidem Eucharistiae sacrificio destituerentur, consolatur dicendo, ipsomet factos esse hostias vivas Deo : « Celebratis, inquit, et offertis sacrificium Deo, et pretiosum pariter et gloriosum, et plurimum vobis ad retributionem praemiorum caelestium profuturum, cum Scriptura divina dicat : Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies. Hoc vos sacrificium Deo offertis, hoc sacrificium sine intermissione die ac nocte celebratis, hostiae facti Deo, et vosmetipsos sanctas atque immaculatas victimas exhibentes, sicut Apostolus adhortatur et dicit : Oro ergo vos, fratres, per misericordiam Dei, ut constituatis corpora vestra hostiam vivam, sanctam et placentem Deo. »

SANCTAM. — « Sanctum » est, quod Deo et Dei cultui dicatum, et ab omni, non tantum immundo, sed et profano usu separatum est. Jubet ergo Paulus hic corpus nostrum separari ab omni servitio iniquitatis, ut sanctissimo Dei servitio et cultui addeatur, q. d. Antea, o Romani, corpus vestrum servivit idolis, veneri, ventri, ambitioni ; fuistis Martyres mundi et diaboli : jam serviat Deo soli, quasi Deo sanctum et consecratum.

Secundo, « sanctum » idem est quod purum et illibatum. Hostia ergo sancta est corpus impollutum et incontaminatum, ipsaque corporis castitas, puritas, integritas. Sic virgo dicitur « sancta, » id est pura, « et corpore, et spiritu, » I Cor. vii, 34. DEO PLACENTEM. — To Deo pōstest referri ad placentem

altrano- do impo- no.

hostia viva, per vivos contritiorum virtutum actus. Vult ergo Apostolus, nos semper cor nostrum exhibere Deo hostiam vivam : ut scilicet semper mortificationi corporis, id est concupiscentiarum corporis, incumbamus : itaque ad vitam quietam, sanctam et perfectam, adeoque ad martyrium, si opus sit, pro Christo sit pietate subendum, nos comparemus. Hostes enim nostri sunt concupiscentiae : si ergo eas vincamus et occidamus, hostiam offeremus Deo. Inde enim dicta est victima et hostia, uti canit Poeta :

Victima quae cecidit dextra victrice, vocatur, Hostibus a domitis hostia nomen habet.

centem cum nostro interprete, vel ad exhibeatis, et ad omnia sequentia ; idque aptius est plenius, ut patet ex Graeco. Vult enim Paulus nos sistere Deo corpus nostrum, quasi hostiam viventem, sanctam, placentem, ut nimirum ipsum sit primo, hostia viva Deo ; secundo, sit hostia sancta Deo ; ac denique sit hostia placens Deo. Sic enim habent Graeca : παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θείῳ ἑσχατῶν, ἄγιον, ἁγίον τῷ Θεῷ. Addit Apostolus τὴν placentem, quia potest esse hostia in se sancta, sed non placens Deo, si nimirum eam offerens Deo displicat.

Sic multi jejunant, peregrinantur, mortificant corpora sua, non mentem, non animum ; quia superbi sunt, capciosi, rebelles et invidi, etc. Hinc Deo non placet ipsi, nec hostiae eorum, utpote quae a peccatoribus, qui in peccatis suis manent, offeruntur. Ideoque licet in se bona sint, tamen apud Deum nec gratiam, nec gloriam merentur. Ita S. Augustinus, lib. De Falsa et vera penitentia, cap. xv, et S. Gregorius, lib. VII, epist. 126.

Nota : Alludit hic Paulus ad conditiones victimarum Judaicarum. Primo enim victima Aaronica debebat esse sine macula, integra et sana. Hinc « viventem » requirit Paulus. Secundo, per ipsam immolationem sanctificabatur, ut fas non esset eam contingi ab immundis. Sic hic requirit Paulus « sanctam, » ut scilicet per devotionem mentis corpus Deo consecraretur. Tertio in ipsa crematione victimae dicebatur ipsa fieri et esse in odorem suavitatis Deo. Sic hic requirit Paulus « Deo placentem. » Quarto, sal victimae addebat, ut patet Levit. II, 13. Sale autem significatur sapientia spiritualis. Unde Christus, Marc. ix, 49, dicit : « Habete in vobis sal, » quod scilicet cum ratione et sapientia spirituali omnia agatis, et ad Dei gloriam referatis.

Hujus hostiae altare, inquit Gregorius, hom. 22 in Ezech., est cor, in quo scilicet ex merore compunctionis ignis ardet, et caro consumitur. Et tales, ait, quotidie in templo videmus, qui aeterni iudicii memores se Deo sacrificium in lamentum compunctionis mactant, ut corpora sua castigantes, ea exhibeant hostiam sanctam, Deo placentem.

RATIONABILE OBSEQUIUM VESTRUM, — q. d. ait Anselmus : Sic opera bona facite, ut eorum rationem reddere possitis.

Secundo, S. Basiliius in Breviar. regul., regula 230 : Rationabile, inquit, sit obsequium vestrum, ut scilicet considerate et circumspecte, sana ratione rectoque consilio divinum impleatis voluntatem, ut rationem duceam sequamini, non animi impetum ac libidinem.

Tertio, D. Thomas sic explicat « rationabile obsequium, » q. d. Paulus : Corporum afflictio non sit nimia, sed moderata et rationalis. Nam, ut inquit S. Bernardus, serm. 40 in Cantica : « Disceritio est moderata et aurgiva virtutum, affectuum, morum ; omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit, et decorum et perpetuitatem.

Practica multi obferunt hostiam in se bona, sed propter colorem remanent Deo displicentia.

Quatuor conditiones victimarum Judaicarum habent spiritaliter, quae vivitiam victimam Christianam.

Altare est ignis hostiae Christianae.

Quid obsequium rationabile dicitur ? Primum est positum. Secundum.

Tertia. Theologiae nis eorum mendacitio.

Tolle hanc, virtus vilium erit. » Unde idem Bernardus alibi docet eum, qui in corpore edomando et mortificando indiscretus et nimis est, quatuor haec anjute rapere, scilicet, « corpori effectum, animo affectum, proximo exemplum, Deo honorem. » Indeeque concludit, « eum sacrilegij crimine incurere, cum templo Dei vivo abulatur, Deoque debitum honorem deroget: quia nimirum casus unius alios quam plurimos terret, et a via spiritualis vite retrahit: » cum nimirum vident aliquem per nimum vite rigorem, nimiasque penitentias incidere in morbos, phantasias, ineptitudinem, et subinde mortem ipsam incurrere.

Quarto et optime; « rationale, » id est non corporale, uti olim erat Judeorum; sed spirituale sit « obsequium, » id est cultus vester et latraria, ut habet Graecus. Rursum cultus vester hic non sit irrationalis, uti erat Gentium stulle idola colentium; sed sit rationalis, qui scilicet rationales homines docet; nimirum non pecudibus, sed fide, spe, charitate sacrificare; non idolis, sed Deo. Ita S. Chrysostomus, Photius et Theodoretus.

Unde Graece est λογικὴ λατρεία, logicam, id est rationalem, latrariam vel cultum, quo Deus colitur rationaliter, exhibete et praestare deo. Porro λογικὴ, sive rationalis, cultus est, quem recta ratio dicitur. Recta autem ratio dicitur, Deum magis interna fide, spe, pietate, amore et puritate mentis, quam externis corporis caeremoniis colandum esse, q. d. Paulus: Volo, o fideles, ut exhibeatis corpus vestrum, quasi hostiam deo, non corporalem, non irrationalem, sed rationalem et spirituales; ut scilicet a pura et sancta mente, ratione et spiritu, quasi animalatum, vivificatum, directum et gubernatum Deo offeratur ipsum corpus, omnesque corporis motus et actus.

Quinto alii: « rationabile obsequium, » inquit, est sacrificium Eucharistiae, scilicet corpus Christi humanum et rationale, Deo oblatum: quia in Canone Missae, et in Liturgiis S. Basilii et S. Chrysostomi Eucharistia vocatur rationalis hostia. Verum verba praecedentia hic exigunt alium sensum, scilicet illum quem assignavi; ait enim Apostolus: « Ut exhibeatis corpora vestra, » non autem corpus Christi, « hostiam deo. »

2. Et nolite conformari huic saeculo. — Dixit Paulus de corporis hostia, jam agit de animae oblatione, cujus perfectio sita est in duobus: primo, ut se retrahat a noxiis et maculantibus; secundo, ut se convertat ad ea quibus proficit et perficitur. Unde de primo ait Apostolus: « Nolite conformari huic saeculo; » de secundo: « Reformamini in novitate sensus vestri. » Nam, ut ait S. Augustinus, lib. XXI de Civit., cap. XVI: « Ubi reformamur non conformemur huic saeculo, ibi conformamur Filio Dei. »

Nota: Non ait, Nolite uti saeculo: hoc enim est impossibile. Utendum enim est nobis cibo, potu, quiete, recreatione, hominibus; sed, « Nolite con-

formari, » Graece ἢ συγκοινωνεῖτε, ne configuremini, id est ne figuram mundi induatis, « tales fiat qualis est mundus et mundani, scilicet vani, superbi, ambitiosi, terrena tantum querentes, non caelestia.

SED REFORMAMINI IN NOVITATE SENSUS VESTRI. — q. d. Figuram mundi fugite, et novam mentis formam assumite; abjicite figuram figuram veteris et carnalis vite, atque novam et stabilem formam vite spiritualis induite. Ubi advertit: Saeculo tribuit Paulus σχῆμα, id est figuram, figura enim parum durabilis est et externa. Significat ergo figura, saeculi inconstantiam et apparentiam potius quam existentiam. Novitati mentis tribuit ἠρεσκον, id est formam, qua significatur soliditas rerum spiritualium, ac permanentia: forma enim constantior est et interior, et ad substantiam pertinet. Ita S. Chrysostomus.

Pro reformamini, graece est μετασχηματίζεσθε, id est, ut S. Cyprianus legit, epist. 77 ad Nemesianum, « transformamini, » ut scilicet transeat is veteri figura in novam formam, q. d. Studete quotidianae renovationi mentis vestrae, ut resceando vita, virtutibus mens quotidie innovetur: sicque hac metamorphosi fiet, ut in dies transmutemini magis et magis in alios homines. Semper enim nobis quantumcumque profecerimus, hac metamorphosi et transformatione opus est.

Nota primo: Non ait, « innovamini, » nova opera facite; sed, « reformamini, » et formam pristinae novitatis assumite. Sicut enim ignis vehementius et diutius calefacit, quia formam habet et calorem; a quo manat calefactio; ita vult Paulus, ut novitatem, quasi formam induamus, ut per eam novitatis opera assidue operemur, q. d. Induite formam novitatis sensus, id est, ut graece est νῆξ, mentis; ut mentem virtutibus innovetis, ut diligatis et queratis ea quae sunt mentis et spiritus; ut opera nova, spiritualia et divina edatis ex hac nova et divina forma Spiritus Sancti.

Nota secundo: Sicut vetustas in Scriptura est peccatum Adae et omnia ex illo secuta, tum peccata, tum poenae et sermone, ut concupiscentia, ignorantia, error, etc; ita ex adverso novitas est remissio peccatorum, gratia, charitas, virtutes, alacritas, zelus; atque sicut in vetustatem jam dictam per peccatum recidimus, ita vicissim ab eadem renovamur per penitentiam ac fervorem, studiumque novae vite.

De qua re pulchre S. Gregorius, lib. XII Moral., cap. IV: « Animus noster, inquit, dum igne amoris excoquitur, semper in se servat claritatem pulchritudinis quotidiana innovatione fervoris; nescit enim mens per torporem veterascere, quae studet per desiderium semper inchoare. Hinc namque per Paulum dicitur: Reformamini spiritu mentis vestrae. Hinc Palamista, qui ad perfectionis jam culmen pervenerat, quasi inchoans dicebat: Dixi, nunc ceppi, quia videlicet nisi

inascere ab inchoatis volumus, valde necesse est ut inchoare nos quotidie credamus. »

Quare S. Antonius moriturus suis discipulis hoc unicum vite praecceptum, quasi stimulum ad omnem virtutem dedit, teste S. Athanasio in ejus Vita: « Hoc, inquit, sit primum cunctis in commune mandatum, nullum in arrepti propositi vigore lassescere, sed quasi incipientem augere semper debere quod ceperit. Ego quidem, filioli, secundum eloquia Scripturarum, Patrum gradior viam: jam enim Dominus me invitavit, jam cupio videre caelestia. Sed vos, o viscera mea, admoneo, ne tanti temporis laborem repente perdati; hodie vos religiosum studium arripuisse arbitramini, et ceptae voluntatis fortitudo succrescat. »

Simile praecceptum Barlaam moriturus Josaphat olim regi, jam discipulo suo et anachoretae dedit, teste Damasceno, in Historia Barlaam et Josaphat, cap. XXXIX: « Nunc, inquit, quandoquidem mortis meae tempus instat, atque collectanea et mihi aequalis ea cupiditas, quae, ut cum Christo essem, semper me tenuit, jam expletur; tu quidem corpus meum terrae conde, pulverique pulverem redde. Post autem ipse in hoc loco haere, susceptum spiritualis vite genus persequens, meaque tenuitatis memoriam retinens. Tu vero, fili, ne religioso exercitationis laborem metuas, neque ad temporis longitudo, ad demonum insidia elanguescas: quin potius ipsorum imbecillitatem Christi virtute communitus audeas irridere. » Addit deinde stimulum, dicens: « Ad laborum autem duritiam ac temporis diuturnitatem animo ita comparatus esto, tanquam quotidie discessum et vita expectans, atque eundem diem tibi vite monasticae tum initium, tum finem esse existimans. Sic semper ea quae a tergo sunt, obliviscens, atque ad ea quae a fronte sunt te ipsum extendens, ad destinatum persequere, ad brevium supernae vocationis Dei in Christo Jesu. »

Simili stimulo se et fratres suos ad vite renovationem et spiritus fervorem sub vite finem incitabat S. Franciscus, ut refert S. Bonaventura in ejus Vita, cap. XIV: « Incipiamus, fratres, ait, servare Domino deo nostro, quia usque nunc parum proficimus. Flagrabat etiam S. Franciscus, inquit Bonaventura, desiderio magno ad humilitatis redire primordia, ut leprosis, sicut a principio, ministraret, corpusque jam praee labore collapsum revocaret ad pristinam servitutem. Proponeret, Christo duce, se facturum ingentia, et fatiscens membris, spiritu fortis et fervidus, novo sperabat certamine de hoste triumphum: neque enim languor, vel desidia locum habet, ubi amoris stimulus semper ad majora perurget. »

UT PROBETIS QUAE SIT VOLUNTAS DEI BONA, ET BENEPLACENS, UT PERFECTA. — « Ut probetis, » hoc est, ut exquiratis et consideretis, inquit Origenes. Secundo et melius, « ut probetis, » hoc est, experiamini, et quodam judicio ac gustu spirituali agnoscat, et, ut Syrus, distinguatis, sapiatis et

sentiat, quid a vobis requirit Deus, quid sit ab eo volitum, puta quid sit bonum, quid beneplacens, quid perfectum.

Ubi advertit: Quo magis reformamur spiritu mentis nostra, eo magis illustramur a Deo, magisque purgata mente probamus et sapimus quid sit bonum, melius et optimum, a Deo volitum Deoque gratum.

Nota: Apostolus hic distinguit triplicem voluntatem Dei: alia enim est « bona, » alia « beneplacens, » alia « perfecta. »

Queres quomodo haec tria distinguenda sint? Respondet primo S. Anselmus: « Voluntas Dei bona, » inquit, est in incipientibus et conjugatis; « beneplacens » est in perfectis et continentibus; « perfecta » est in profectis et in virginibus.

Secundo, alii: « Voluntas bona, » inquit, est ea quae non est ab irato Deo. Rursum, « voluntas bona » est ea quae vult id quod absolute bonum est: talis autem non est ea quae vult id quod tantum permittitur ex indulgentia, quomodo permittuntur secundae nuptiae, ait Comment. S. Hieronymo ascriptus.

Tertio, S. Chrysostomus: « Voluntas bona, » inquit, est lex vetus; « beneplacens, » est Evangelium, quod praestit legi veteri. Rursum S. Basilii in Regulis brevior, interrog. 276: « Voluntas Dei bona » est, inquit, ut velimus id quod in se, et ex genere suo bonum est. « Beneplacens, » cum fit illud Apostoli: Omnia ad gloriam Dei facite; et: Omnia honeste, et secundum ordinem fiant. « Perfecta, » cum nulla ex parte manca est, sed quoad omnia recta et perfecta.

Quarto et optime, voluntas hic idem est quod volitum, seu id quod vult Deus a nobis fieri. Sensus ergo est, q. d. Ut sciat quae sit voluntas Dei bona, id est quid Deus a nobis velit fieri bonum; et beneplacens, id est melius; et perfectum, id est optimum et sibi gratissimum. Sicut enim hic tres gradus boni voluit a Deo, seu boni quod a nobis requirit Deus. Id ipsum clarius significat textus Graecus, qui sic habet, ἵνα ὑμεῖς τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον. Quod S. Augustinus, lib. X De Civit., cap. VI, Ambrosius et Chrysostomus vertunt, « ut probetis quae sit voluntas Dei, quod bonum et beneplacitum et perfectum, » id est quid sit bonum, melius et perfectum, ut habet Commentarius Hieronymi.

Loquitur Apostolus de voluntate signi, sive praeccepti et consilii, quam Deus hominibus adimplendam proponit; non autem loquitur de voluntate beneplacitae Dei, haec enim necessario adimpletur. Non bene ergo Cajetanus de beneplacens refert ad homines, quibus Dei voluntas grata est et suavis, ideoque placet: vult enim Apostolus per gradus sensum in dies nos meliorem et ascendere: ut primo bona, secundo meliora, tertio optima Deoque gratissima sapiamus et operemur.

Videtur autem Apostolus in sequentibus hanc triplicem Dei voluntatem explicare, et in particu-

Fructus reformae: melius intellectus.

Triplex Dei voluntas: consilium, Apostolum, quoniam? Primae positio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Refertur ad tantum est.

Quibus ab Apostolo.

de-
scribitur
Dei vo-
luntas
bona?
Benefa-
cens.

lari describere; nimirum voluntatem bonam describere a versu 2 ad 3, quod scilicet ea consistat in eo, ut sapiamus ad sobrietatem, utque officio nostro juxta gratiam nobis datam rite et modeste perfungamur; voluntatem vero Dei beneplacentem videtur describere a vers. 9 et 16, scilicet, quod illa consistat in dilectione sincera, fervida, forti et liberali; denique voluntatem Dei perfectam videtur describere a vers. 16 ad finem capituli, scilicet, quod illa consistat in charitate perfecta, qua sibi conjunctam habet humilitatem insignem, qua etiam inimicos amore praeveniamus, eisque bonum pro malo reddamus, adeoque vicemus in bono malum. Haec enim est perfecta charitas et Deo gratissima, ideoque perfecta Dei voluntas. Quocirca S. Clemens, lib. II *Constit. Apost.*, cap. LXV, haec refert ad salutem animarum: « Nos, inquit, audivimus ex ore Domini nostri Jesu Christi, et optime edocti dicimus, quoniam sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta, quae nobis per Jesum Christum declarata est; scilicet ne ullus pereat, sed potius omnes homines, cum ei uno consensu crederent, laudibus eundem uno animo et ore celebrantes, fidem in sempiternum vivant. » Hinc inter hujus bonae voluntatis actus et officia Apostolus vers. 7 ponit doctrinam, exhortationem, misericordiam, hospitalitatem, etc.

Vult ergo Apostolus, ut primo bene, mox melius, ac demum perfectissime sanctissimam Dei voluntatem in omnibus cognoscere et complere studeamus: haec enim Dei voluntas regula est, mensura, fons et apicem omnis virtutis et sanctitatis, cui proinde nostra voluntas plane conformanda est, si sancti et perfecti esse velimus.

Haec enim
exemplum
conforman-
tis se
voluntati
divinae.

Cujus rei memorabile exemplum narrat Divus Taulerus, in *Colloquio theologi et mendici*, pag. 683, quod quia rarum est, et clare ostendit punctum et apicem perfectionis Christianae, quem hic tangit et prescribit Apostolus, multisque ad illum magno fuit documento et incitamento, hic adscribam: « Fuit, inquit, olim insignis quidam Theologus, qui anni octo precibus continuis a Domino id cupiebat obtinere, ut ipsi hominem quemdam ostenderet, qui eum viam veritatis edoceret. Cumque vice quadam vehementissimo hujus rei flagraret desiderio, vox quaedam coelitus lapsa, ita ipsum allocuta est: Exi foras ad limina templi, et offendes illic hominem, qui te viam veritatis edoceat. Exiens igitur in venit mendicem quemdam diruptis, sordidis, lutosus pedibus, cuius vestes in universum vix tribus obolis suppartares: quos salutans ita affatus est: Dei tibi Deus prosperum mane. Respondit mendicus: Non memini me unquam adversum mane habuisse. At Magister: Eia, inquit, ut fortunatum te faciat Deus. Quid ita loqueris? Respondit mendicus: Sed nec infortunatum aliquando fui. Et ille: Felix esto, ait: quid sibi haec tua verba volunt? Et pauper: Nunquam, ait, infelix fui. Rursus itaque

Magister: Salvete, inquit, te Deus. Jam, nunc aperit loquere; neque enim capio quid dicas. »

Audi jam divinum animum: « Tum pauper respondit: Id faciam libenter. Optabas mihi, Magister, prosperum mane, et ego me nunquam adversum mane habuisse respondit: quoniam enim, fame premor, Deum laudo: si frigus patior, si grando, si nix, si pluvia cadit, si aura serena est vel turbulenta, Deum laudo; si miser sum atque despectus, Deum similiter laudo, et ideo nunquam triste mihi mane contigit. Optabas etiam me fortunatum fieri, et ego nunquam me infortunatum fuisse respondi: novi enim cum Deo vivere, certusque sum, quidquid ille facit, non posse non esse optimum. Unde quidquid ipse vel dabat, vel venire mihi permittebat, sive gratum id esset, sive contrarium, dulce vel amarum, letus id tanquam optimum ab ipso suscepi, et ideo nunquam infortunatus fui. Dicebas praeterea, ut felicem me faceret Deus; ad quod similiter, nunquam me infelicem fuisse subjunxi: soli namque divinae voluntati inhaerere statui, in quam sic integre omnem meam transfudi voluntatem, ut quidquid ille vult, et ego velim, et meam ipsi voluntatem ex integro resignarem. »

Audi sublimiorem philosophiam: « Haec cum mendicus ille retulisset, ita eum rursus Magister affatus est: Quid, obsecro, dicturus esses, si te Dominus Majestatis in abyssum demergere vellet? Et ille: In abyssum, inquit, me demerget? Et revera si id faceret, duo mihi brachia sunt, in quibus eum amplexarer. Unum est vera humilitas, et hoc illi suppono, atque per ipsum sacratissime humanitati ipsius unitus sum. Alterum, idemque dexterum, est amor, qui divinitati ipsius unitus est, atque per hunc ipsum circumplector, ita ut mecum ad infernum descendere cogere. Optatus autem mihi foret in inferno cum Deo esse, quam vel in caelis sine illo. Ex his igitur Magister ille didicisti, veram resignationem cum humilitate profunda comparatissimam ad Deum semitam esse. »

Audi sapientiae apicem: « Dehinc iterum ex illo mendico percunctatus est, unde venisset. Cui ille, a Deo se venisse respondit. Cumque Magister, ubi eum reperisset, sciscitaretur: Ibi, inquit ille, ubi creaturas omnes dereliqui. Et Magister: Ubi vero, ait, Deum reliquisti? Respondit pauper: In mundis cordibus, et hominibus bonae voluntatis. Et Magister: Quisnam, ait, es tu? Respondit ille se regem esse. Sciscitante Magistro, ubinam esset regnum ipsius; in anima sua id esse respondit. Sic enim, ait, et externos et internos sensus meos regere novi, ut cunctae affectiones et vires animae meae mihi subdite sint. Quod perfectio regnum cunctis mundi hujus regni prestantius esse nullus ambigit. Et rursus Magister: Quid, inquit, ad hanc te perfectionem perduxit? Respondit pauper: Nimirum silentium meum, sublimes meditationes, et unio cum Deo. In nulla re quae Deo minor foret, quiescere potui. Jam vero Deum

Ubi Deum
invenit
quod?

meum inveni, et in ipso pacem et quietem habeo sempiternam. »

3. DICO ENIM. — q. d. Haec quae jam dicam, sunt opera Deo placencia et perfecta, quae dixi vos debere facere: nam vox enim dat causam praecedentium, cum eisquae haec sequentia connectit, q. d. Dixi, ut probetis quae sit voluntas Dei. Haec est enim voluntas Dei, ut non plus sapiatis quam oportet, sed sapiatis ad sobrietatem, etc.: quae plene vos facere convenit, si veri Christiani esse velitis. Addit Apostolus se haec dicere per gratiam sibi datam, hoc est per peritiam spiritualem et sapientiam a Spiritu Sancto sibi aspiratam. Ita Ambrosius.

Secundo, « per gratiam, » qua scilicet se gratum et acceptum esse sciebat Romanis fidelibus, ut libere quidvis esse dicere auderet. Ita Origenes.

Tertio et optime, « per gratiam, » id est per apostolatium, vel munus Apostolicum gratis mihi a Deo datum, q. d. Ex munere, officio et auctoritate Apostolica dico et edico ea quae sequuntur.

NON PLUS SAPERE QUAM OPORTET SAPERE: SED SAPERE AD SOBRIETATEM. — q. d. Servare oportet modum et medium in omni virtute: virtus enim, si in extrema defluit, fit vitium, inquit Origenes.

Per gra-
tiam da-
tam
Apostolo
Intellecto
Apostoli-
cum mu-
nus.

Existima-
vimen
aut ipsius
disquadet
Aposto-
lus.

Secundo, S. Irenaeus, lib. V, cap. XX; S. Augustinus, *epist.* 47; Gregorius, hom. 3 in *Ezech.*, et Anselmus, sic explicant, q. d. Ne sis curiosus in rebus fidei perscrutandis, ut sapere velitis plura et ultra quam fides sana doceat aut permittat; hic enim est fons haeresium.

Tertio, S. Chrysostomus sic exponit, q. d. Non plus de se existimare oportet, quam par est; sed existimare sobrie, parce et cum modestia, ut veritatem Syrus; maxime ne superbe et petulantur sibi quae aliquid tribuens et arrogans, ut sequitur, ultra sui talenti mensuram sese extendat, et alieno talento officioque se ingerat, v. g., ut Grammaticus iudicium sibi arroget de rebus theologis, ut plebeius de rebus sacris decernere velit. Ita Ambrosius et Basilus in *Reg. brevior.*, regul. 264. Hunc esse sensum patet ex sequentibus.

SED SAPERE AD SOBRIETATEM. — Graeco τὸ σωφρονεῖν, id est, τὸ σωφρονεῖν, quod Irenaeus, lib. V, cap. XX, vertit, « sapite ad prudentiam; » Hieronymus, lib. I *Contra Iovinian.*, « sapite ad pudicitiam; » S. Augustinus, *epist.* 47, « sapite ad temperantiam. Temperantia autem, ait Augustinus, est modus et temperamentum quo quisque uti debet, ut intra suos terminos se coerceat. » Et hoc noster Interpres vult, cum vertit, « sapere ad sobrietatem. » Hoc enim proprie est σωφρονεῖν, vel, ut pulchra paronomasia habent Graeca, σωφρονεῖν τὸ σωφρονεῖν, quasi dicitur, sapere ad sapere sobrie. Hinc S. Chrysostomus et Syrus vertunt, sapite ad modestiam, id est ad humilitatem. Graecum σωφρονεῖν, ait S. Chrysostomus, dicitur ἀπὸ τοῦ σωφρονεῖν, id est, ab eo quod mentes habeantur sanas; sanas autem, facit modestia et humilitas. Nam immodestia et superbia rursus valere

nequit, id est firmus consistere, sani et constantia iudicii ac propositi esse nequit, sed desipit, exorbitat et quovis demente furiosior fit, inquit S. Chrysostomus (1).

Hinc moraliter haec Apostoli verba explicans S. Bernardus, serm. in illud *Proverb.* III, *Deus homo qui invenit sapientiam*: « Sobria, inquit, sapientia est, in pernitentia peccatorum praeteritorum, in contemptu praesentium commolorum, in desiderio futurorum praemiorum. Invenisti plane sapientiam, si prioris vitae peccata defleas, si hujus saeculi desiderabilia parvipendas, si aeternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Invenisti sapientiam, si tibi horum singula sapienter prout sunt, ut haec quidem amara et amaro fugienda, ista quoque velut caduca et transitoria contemndenda, illa vero ut perfecta bona lotis appetenda desideris, intimo quodam animi sapore iudices et discernas. » Subdit deinde: « Atque haec quidem sobria est sapientia, et vomitum nescit, ubi et timoris frigus ex recordatione peccatorum, et charitatis fervor ex appetitu divinarum promissionum, tepiditatem amovet earum quae non sunt pessimarium occupationum; ut nec evomas sapientiam, nec evomaris ab ea. »

ET UNICUIQUE SICUT DEUS DIVISIT. — Tris et legitur Romana, non Graeca, aequae legendum ut sensus constet. Sensus enim est, q. d. Nunc quomodo debere sapere ad sobrietatem, et sapere (quod enim sapere hic repetendum est) eo modo et mensura sicut Deus unicuique divisit.

UNICUIQUE SICUT. — Est hyperbaton. Rectus enim ordo exigit, ut haec verba transponas, et dicas: « Sicut unicuique divisit Deus; » nisi malis referre haec altius ad verbum dico, q. d. Deo unicuique vestrum, ut sapiat, sicut Deus ei divisit et disperditus est suam mensuram fidei et sapientiae.

MENSURAM FIDEI. — Primo, S. Augustinus et Irenaeus locis jam citatis sic explicant, q. d. Intra fidei mensuram et terminum debet se omnis intellectus humanus continere.

Secundo, Toletus per mensuram fidei accipit mensuram fidelitatis, hoc est, ea talenta, functiones et gratias, quas quisque accepit a Deo et Ecclesia, ut fideliter eas dispenset et administret; ut sit metonymia, qua functiones ejusquae fidei commissae vocentur fides, sive mensura fidei.

Tertio et optime, S. Chrysostomus, Theodoretus, Origenes, Ambrosius et Eusebius: Fides, inquit, metonymice capitur pro donis fidei et gratiae, maxime externis et visibilibus, quae in primitiva Ecclesia fidelibus conferrebat Spiritus Sanctus. Unde vers. 6 et seq., hanc mensuram fidei vocat Paulus charismata, id est donationes Spiritus Sancti differentes, scilicet, quod Spiritus Sanctus dederit prophetiam, illi doctrinam, alio exhortationem, quarto ministerium, etc.,

Quoniam
vultur
mensura
fidei?
Prima
posita.
Secunda.

Tertia
et germa-
na.
Mensura
fidei sunt
donis fidei
et gratiae
maxime
externae
sacrae.

(1) « Sapere ad sobrietatem » id est *modeste de se sentire*, juxta Graecum.

Fides fere tota haec epistola motu munitur, uti mox patebit, q. d. Quisque se continet intra mensuram doni, gratiae, talenti, officii sibi commissi, quod per fidem credendo accepit; nec ultra attentet, v. g., cui datum est ministerium, ille ministret, non doceat: vicissim, cui data est doctrina, ille doceat, nec se ingerat ministerio alteri tradito. Ex hoc ergo loco patet, quomodo superius tota hac epistola fidem acceperit Paulus, nimirum pro charitate, gratia et donis sequentibus. Haec enim medionymice dicuntur fides, quia ex fide quasi radice et matrice nascuntur, ut dixi Can. 3.

Jers. 4. 4. SICUT ENIM IN UNO CORPORE MULTA MEMBRA HABEMUS, OMNIA AUTEM MEMBRA NON EUNDEM ACTUM (actionem, functionem, operationem) HABENT:

Vers. 5. 5. ITA MULTI (hoc est, omnes non fideles, qui sumus quasi varia membra, varias gratias et functiones habentia) UNUM CORPUS SUMUS IN CHRISTO.— Puta una Ecclesia sumus, cujus nexus interior est per fidem et gratiam; exterior per Sacramenta Christo insituta. Per haec enim omnes neclimur et jungimur cum Christo, et in Christo; hujus enim corporis, id est Ecclesiae, caput est Christus.

Nota: Sicut in corpore sunt quatuor: primo, unitas corporis; secundo, diversitas membrorum; tertio, diversitas officiorum in membris singulis; quarto, aptitudo et dos cujusque membri ad suum officium exequendum; ita prorsus per omnia se res habet in Ecclesia, ejusque singulis membris, puta fidelibus Christianis. Probat hic Apostolus, quemque fidelem debere sapere ad sobrietatem, utique ea mensura et dono fidei ac gratiae quod ei divisit Deus: non autem ultra debere sapere, nec sibi arrogare donum et munus alteri commissum. Probat autem hoc a simili, puta a membris corporis humani; haec enim singula suis munis et functionibus contenta sunt, nec se officiis alterius membri ingerunt, illave usurpant. Pari ergo modo facere debent fideles, qui sunt membra ejusdem corporis Christi, puta Ecclesiae.

SINGULI AUTEM ALTER ALTERIUS MEMBRA. — Non ut corporis, sed ut commembri, « membra » id est, commembra sumus, q. d. Ergo quodque membrum, puta fidelis quilibet, non sibi soli, sed etiam aliis operari debet, ut fit in corpore naturali.

6. HABENTES (id est habemus) AUTEM. — Est hebraismus: Hebraei enim *benoni*, sive participium, usurpant pro indicativo, quo caret. Unde patet hic novum incipere sensum, non autem haec cum priori versu necedna esse, uti volunt recentiores. Explicat ergo hic Paulus varios actus et functiones membrorum Ecclesiae: hoc enim exigit similitudo allata de corpore, ut, sicut in corpore quodque membrum suam habet gratiam et functionem, sive actum; ita in Ecclesia fidelis quisque suum habeat talentum, sive officium et charisma, ejusque functionem. Dicit ergo:

HABENTES AUTEM DONATIONES SECUNDUM GRATIAM, QUAE DATA EST NOBIS, DIFFERENTES. — « Donationes »

Explicat hic similitudinem corporis et membrorum.

Græce *χαρίσματα*, id est *dana, talenta diversa*. Ecce hic explicat Paulus mensuram fidei quam Deus variis varie dividit, ut dixi vers. 3. Nimirum hæc mensura fidei sunt dona et gratiae differentes, quae Deus varie fidelibus dispersit, ut quisque sua gratia, suoque dono utatur et contentus sit, nec aliud ambiat, q. d. Hæc gratiarum distributio, hic donorum ordo et limes a Deo est, quique eum perturbat, et plus quam oportet sapit, donaque quæ non accepit, sibi arrogat, et aliorum officia ambit: hic Dei ordinationi et providentiae resistit in his quæ omnino gratis a Deo accepit; Deus enim sua providentia cuique suam distribuit et admensuravit gratiam et functionem, quam quisque bene et fideliter obire et intra quam se continere debet, nec ultra sapere, ne audiat: Sutor ulla crepidam. Haec enim est voluntas Dei, vers. 2, qui ita suam cuique gratiam, pensum ac spartam distribuit ac limitavit.

Porro, hæc charismata et dona in sequentibus enumerat Apostolus: ac primo quidem illa propria, quæ Ecclesiasticas res et personas concernunt; haec enim ante omnia recte ordinanda sunt. Deinde, vers. 9, recenset illa dona, quæ omnibus Christianis, etiam laicis et plebeis, sunt communia. Incipit ergo ab Ecclesiasticis, dicitque:

SIVE PROPHETIAM SECUNDUM RATIONEM FIDEI, SIVE MINISTERIUM IN MINISTRANDO. — Multi hæc generaliter accipiunt de quavis prophetia et ministerio: verum magis genuine dicemus Apostolum enumerare hic charismatum et functionum Ecclesiasticarum genera. Sunt enim duo: *unum* est prophetia, *secundum* est diaconia, sive ministerium. *Prophetia* nomine intelligit Paulus doctrinam, et ea quæ ad docendum munus pertinet (ut ostendam I *Corinth.* xiv, initio). *Diaconie* vero nomine intelligit alia externa Ecclesiastica munia, quæ a se abdicarunt, et in Diaconos rejecerunt Apostoli, dicentes *Act.* vi, 2: « Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus: nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus. » Vides hic Apostolos Ecclesiasticas functiones stables et perpetuas in duo divisisse, scilicet in doctrinam, sive prædicationem verbi Dei, quæ hic *prophetia* vocatur, et in *diaconiam*: ac priorem, quasi præcipuum sibi reservasse; posteriorem in Diaconos transulisse.

Hanc Apostolorum divisionem sequitur Paulus hoc loco, et I *Timoth.* iii, ubi Ecclesiae ministros, qui Ecclesiae munia obeunt, dividit tantum in Episcopos et Diaconos; sub Episcopis Parochos et Presbyteros, sub Diaconis ceteros inferiores Ordines intelligens. Episcopi enim sunt prophetae, id est doctores Ecclesiae; Diaconi vero ceterique eis subservientes, sunt eorum administri. *Prophetia* ergo, id est doctrina, cessat

Calque manum in tra hanc

Ordo est, vates ab Apostolo in ratione continetur functionibus numerum, cum Ecclesiasticis.

Ecce hic dicitur deo in prophetiam et diaconiam. Quis propheta hic? quid diaconia?

Apostolis, episcopis et Parochis: diaconia vero, sive ministerium, cessat Diaconis eorumque administris.

Deinde Apostolus hæc duo genera, scilicet prophetiam et diaconiam, in suas species partitur et dividit: nimirum prophetae alii sunt doctores, quales erant Apostoli et Episcopi; alii sunt exhortatores sive pastores, quales sunt Presbyteri et Parochi. Pari modo Diaconi et ministrantes, alii sunt eleemosynarii, qui eleemosynas distribuunt; alii praefecti, qui presunt in sollicitudine; alii hospitalarii, qui ægros et miseros curant. Hæc omnia magis patebunt ex sequentibus.

Nota: Cum ait Apostolus, *secundum rationem fidei*, fides hic non tantum est fides, qua creditur articulis fidei, quæ fides est omnibus fidelibus communis; sed potius fides hic est intelligentia perfecta rerum divinarum et Scripturarum, quæ non tam humano studio, labore et industria, quam Dei illuminantis operatione et inspiratione acquiritur. Unde I *Corinth.* xii, 9, ponitur hæc fides inter gratias gratis datas: « Aliter, ait, fides (datur) in eodem spiritu. » Dicit ergo: « Habemus prophetiam, » hoc est, gratiam explicandi doctrinam et Scripturam sacram, « secundum analogiam, » ut habent Græci, id est secundum proportionem et mensuram « fidei, » id est intelligentie et sapientie a Deo nobis concessæ. Ergo juxta eam quisque prophetet, non plura suo ingenio commissatur: inde enim ortæ sunt heresæ. Huc accedit Anselmus, qui ita explicat, « secundum rationem fidei, » id est, ut nihil extra regulam fidei loquamur, aut sapiamus.

Secundo, Ambrosius vult Apostolum hic præscribere prophetæ, hoc est doctori, ut doceat « secundum rationem fidei, » hoc est, prout fides credentium exigit, seu prout fert auditorum capacitas et salus. Huic enim Spiritus Sanctus donum suum, quod prophetae, id est doctori dat, attemperat, et ab eodem pari modo attemperari vult.

Tertio, posset *fides* hic capi, uti eam accepit Apostolus, vers. 3, pro dono et charismate fidei; ut idem sit mensura fidei, quod ratio vel analogia fidei. Verum, quia Apostolus jungit hic fidem prophetiae, hinc melius, ut dixi, *fidem* specialius accipiemus pro dono intelligentie sacrae Scripturae et mysteriorum fidei, quod initio Ecclesie multis communicabat Spiritus Sanctus.

7. SIVE MINISTERIUM IN MINISTRANDO. — Græce est *διακονία* ἢ τῆς *διακονίας*, id est sive *diaconiam* in *diaconia*, repetit *habemus*. Priore loco *διακονία*, munus ipsum significat: posteriore vero ipsam munus functionem, q. d. Fungimur diaconia, id est ministerio, secundum gratiam aut munus ministrandi. Nemo enim in Ecclesia ministrat, qui ad tale ministerium non habet titulum, gratiam aut ordinem, quo ei deputatur.

Nota. Per *diaconiam* aliqui accipiunt episcopatum, presbyterium et reliquos ordines. Ita Salma-

Fides hic accipitur pro intelligentia verum dicuntur.

ron. Verum melius, ut jam dixi, Toletus et alii censent *diaconiam*, sive *ministerium* esse secundum functionis Ecclesiasticæ genus, oppositum prophetiae, versarique circa res et munia charitatis externa, eaque varia, ut patebit ex sequentibus.

Syrus et recentiores supplet hic: Qui ministrat, versetur in ministrando; qui docet, versetur in docendo; qui præest, versetur in sollicitudine, et ita de aliis. Verum Paulus videtur potius id, quod generatim dixerat: Habemus donationes secundum gratiam et talenta « differentes, » hic tantum per species explicare, enumerando illas donationes, sive charismata, scilicet ministerium, quod consistit in ministrando; doctoratum, qui consistit in doctrina; exhortationem, quæ consistit in exhortando, etc. Inde tamen consequitur ex vers. 3, repetendum et inferendum reliquit in singulis, ut quisque sua gratia et talento, ac donis jam dictis utatur pro mensura sibi data a Deo, uti mox particularius explicabo.

SIVE QUI DOCEAT IN DOCTRINA. — Hic duns dat species prophetiae: *prima* est, « qui docet, » id est qui habet functionem docendi, eam habet « in doctrina, » ἢ *διδασκαλία*, id est secundum gratiam doctrinae et magisterii, quam a Deo accepit; non enim omnes eandem habent peritiam divinarum. *Secunda* est:

8. QUI EXHORTATUR IN EXHORTANDO. — Græce ἢ *μαρτυρία*, in *exhortatione*, in exhortationis gratia et talento, quod accepit, id facit, puta exhortatur. Sub exhortatione etiam consolationem accipit. Exhortatorem vocat hic Apostolus eum, quem I *Corinth.* xii, 28, « doctorem, » et *Ephes.* iv, 11, vocat « pastorem; » eum scilicet, qui ex officio doctrinam cum exhortatione, monitione, adeoque cum Sacramentorum administratione conjungit, uti jam faciunt Parochi. Ex hisce Apostoli sententis tacite collige, q. d. Quisque ergo, tam qui docet, quam qui exhortatur, doceat et exhortetur, suoque talento utatur, pro gratia et mensura sibi a Deo concessa.

QUI TRIBUT IN SIMPLICITATE. — Enumeratis speciebus et functionibus prophetiae, enumerat hic functiones diaconie, sive ministerii, easque tres, cum suis charismatibus, seu donationibus differentibus. *Prima* est, « qui tribuit, » q. d. Qui habet functionem et officium distribuendi eleemosynas, uti olim habebant diaconi, *Act.* vi, 8, eam habet « in simplicitate, » id est, secundum gratiam simplicitatis. Hanc enim gratiam simul cum officio tali dare solet Spiritus Sanctus, q. d. Videat ergo quisque eleemosynarius, ut *secundum* hanc simplicitatem tribuat et distribuatur eleemosynas.

Queritur, quemnam sit hac « simplicitas? » *Primo*, Origenes sic explicat: Qui tribuit, *insculptus* in simplicitate, id est non ex *vana gloria*. Duplex enim est, qui actu externo videtur alteri dare eleemosynam, cum interno proprio commodum, scilicet tandem, quærit.

Secundo, Chrysostomus et Theodoretus: « Sim-

Prophetia perit species est gratia docendi.

Vers. 8. Aliter, exhortatur et exsolandi gratia.

Diaconia functio triplicis.

Prima functio diaconia erogare eleemosynas.

Quæstio quemnam sit simplicitas secundum.

simplicitas, » inquit, est liberalitas. Hæc enim simpliciter dat manu extensa : cum avarus manum contrahat, ægre ac tarde modicum quid erogat.

Tertio, Theodoretus : « Qui tribuit, » inquit, tribuat « in simplicitate, » hoc est simpliciter, libere et resolute, nimirum, ut non cogitet an ea que habet sibi sufficient, an ad futuros casus sint necessaria; sed Deo confidat, quod ille sibi et futuris omnibus providebit.

Quarto, alii recentiores : « In simplicitate, » inquit, « tribuit, » qui non expectat ut sibi retribuat, multi enim dant hoc fine, ut majora recipiant, sed hi non dant simpliciter, neque tantum, quam vendunt sua dona. Qua de re pulchre Seneca, lib. I *De Benefic.*, cap. 1 : « Demus, inquit, beneficia, non feneremus. Dignus est decipi, qui de recipiendo cogitavit, cum daret. »

Quinto, alii : « In simplicitate, » inquit, « tribuit » is, qui ita sincere et pure tribuit, ut non velit allicere eum, cui tribuit ad peccatum aut aliam turpitudinem.

Sexto et optime, Anselmus : « Simplicitas, » inquit, hæc opponitur duplicitati, id est dolo, fraudi, hypocriti, acceptioni personarum, item et curiositati. Simplex ergo est, qui non aliud intendit, quam quod intendi debet : duplex vero est, qui aliud intendit vel spectat, quam debet. Simplex itaque in elemosyna danda est, qui non considerat an is cui dat, sit amicus, familiaris, commodus, vel utilis, aut gratus futurus, sed an indigeat. Rursum, qui non nimis curiosus inquitur an bonus sit, an dyscolus, an fictus is cui dat elemosynam (de quo de pulchre tractat hic S. Chrysostomus, in *moral. hom.* 21) ; sed, ut ait Ambrosius, in omnes indigentes puro se fundit affecta, et candido, prudenti tamen, sua sibi que commissa erogat : tales enim ad functionem elemosynarii aptissimi, ideoque eligendi sunt. De hac simplicitate elemosynæ rursus dicam II *Corinth.* VIII, 2.

Qui præest in sollicitudine.—Id est, qui habet functionem in Ecclesia, ut præsit, eam habeat secundum gratiam sollicitudinis, græce *σπουδή*, id est studii, ut totus serio illi vigili incumbat, et diligentie, ut sedulus et celer sit in executione : qui enim hæc gratiam acceperunt, sunt aplice simi et eligendi, ut præsit.

Nota : Per præsidem hunc Apostolus non tam intelligit Pastorem et Prelatum qui præest in spiritualibus (hunc enim, ut dixi paulo ante, intellexi nomine exhortatoris), quam prefectum qui præest rebus temporalibus et externis, quique pollicem Ecclesiasticam administrat, quales erant Archidiaconi, qui præerant cæteris Diaconis elemosynariis et hospitaliaris. Hunc enim præsidem Apostolus numerat inter Diaconos, qui in ministrando versantur; estque hæc presidia secunda species diaconie, quam Paulus, I *Corinth.* cap. XII, vers. 28, « gubernationem » vocat. Jam ex eo quod dicit Apostolus, « qui præest in sol-

Secunda diaconie functio est gratia sollicitudinis in rebus temporalibus.

licitudine, » tacite colligendum relinquit, *q. d.* Ergo qui præest, in gratissollicitudinis se contineat, in eaque præsit, ut debitam eorum qui sibi commissi sunt curam et sollicitudinem gerat.

Qui miseretur in hilaritate.—Hæc est tertia species diaconie maxime pertinet ad hospitalarios et olim ad viduas illas, de quibus ait Apostolus, I *Tim.* V, 9, *q. d.* Qui functionem misericordie in tractandis et curandis pauperibus et ægris (de ægris enim et miseris proprie hic est sermo) in Ecclesia exercent, id faciunt secundum donum hilaritatis; quæ in tribus consistit : *primo*, in animi lætitia, ut vincant lædium et nauseam ulcerosorum et morbidorum; *secundo*, in vultu alacritate, ut per eam ægros, qui ex ægritudine merore laborant, consolentur et sublevent; *tertio*, in verborum affabilitate, qua ægros multas indigentes, et multa petentes a se non absterneant, sed alliciant, ut suam opem et operam fideliter implorent. Jam ex eo quod dicit Paulus : « Qui miseretur in hilaritate, » tacite colligendum relinquit, *q. d.* Ergo cum miseris, utere dono « hilaritatis, » quod Deus tibi cum officio dedit, ut hilarem te præbeas miseris et ægrotis.

Nota : Hilaritas maxime requiritur in misericordia; nam, ut ait Chrysostomus, hominibus nihil ita turpe et indecorum videtur, atque esse miserum, indigere, et ab aliis ea quibus indigent, accipere; ac proinde, inquit, nisi excellenti hilaritate suspicionem illam sustuleris, ostenderisque quod magis a miseris beneficium accipias quam des, magis deiecias accipientem, quam recoil-labis.

Hinc idem Chrysostomus, hom. 33 ad *Popul.* « Vera, ait, elemosyna est, sic dare, ut gaudeas te dare, putans te accipere magis quam dare. Non enim tam pauperibus, quam nobis prosumus, plura accipientes quam dantes. » Pauper enim Christum representat, et Christo datur quidquid in pauperem erogatur : Christus autem se liberalitate vinci non patitur, sed plura dat quam accipiat. Merito ergo Sapiens, *Ecclesi.* XXV, 14 : « In omni, inquit, dato hilarem fac vultum tuum, et in exultatione sanctifica decimas tuas. » Et Nazianzanus : « Beneficentia, inquit, gratia promptitudinis geminatur. »

Est tamen hilaritas alibi quoque perutilis, adeoque ipsa est quasi flos ornans, et quasi nect odorans, ac perficiens omnes alias virtutes. Unde B. Prosper, *Sentent.* 112 : « Cum bonum, inquit, facis, hilariter fac. Si enim tristis facis, magis de te fit, quam facis. » Hinc S. Augustinus, lib. *De Perfectione justitia*, ait peccare justum, si tu beneficentia ei surrepat tedium quo fuscetur hilaritas, in qua datorem diligit Deus.

Hincque recensit Apostolus donationes, sive charismata Ecclesiastica, modumque eis utendi præscripsit : ita tamen ut laici eundem modum sibi suisque officiis multis in rebus adaptare et accommodare possint ac debeant. Deinceps ergo

Hilaritas in tractandis miseris necesse est in tribus consistat.

Hilaritas maxime necessaria in operibus misericordie.

Hilaritas esse gratia.

Transmissio charismatum in laicos.

recenset Apostolus charismata et officia virtutum Christianis omnibus et laicis communia. Præscribit ergo eis dilectionem, docetque qualis illa esse qualesque virtutum actus exercere et imperare debeat. Dilectio enim est auriga et regina virtutum omnium, præsertim si conjunctam habeat humilitatem; tunc enim pene omnia officia hominis Christiani comprehendit, eaque recte ordinat et disponit juxta voluntatem et beneplacitum Dei. Itaque dicit :

9. DILECTIO (scilicet sit) SINE SIMULATIONE.—Id est, sincera sit et candida, et, ut græce est, *ἀνεπιφύκητος*, id est non sit hypocrita et ficta, ut scilicet, sicut ait S. Joannes, *epist.* I, cap. III, vers. 18 : « Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate. » Hactenus ostendit Paulus que sit voluntas Dei in iis qui habent functionem in Ecclesia; nunc in omnibus Christianis id ipsum ostendit.

Unde de dilectione Christianorum docet *primo*, eam esse debere sinceram.

Secundo, nos per eam proximum diligere debere, ut tamen ejus mala et peccata odio habeamus, virtutes vero illius amplectamur.

Tertio, requirit ut hæc dilectio sit fraternata, ut quasi fratres ex uno patre Christo nati, invicem amemus.

Quarto, ut eadem sit sine superbia et fastu, ut scilicet honore invicem præveniamus.

Quinto, ut eadem sit ceteris et sedula, non pigra.

Sexto, ut eadem sit ardens et fervens.

Septimo, ut non sibi suisque commodis et gloria, sed Deo serviat, ut patet vers. 11 : ita Salmeron. Sequitur ergo de hac dilectione :

ODIENTES (*ἀποστρέφοντες*, abhorrentes) MALUM : (hoc non sufficit, sed requiritur ut sint) ADHERENTES (græce *κόλλημενοι*, id est agglutinati) BONO, — et virtuti, supple *simus* : ita S. Chrysostomus et Origenes.

Nota primo, sequentia omnia participia usque ad finem capituli, more Hebræo per imperativum vel optativum exponenda sunt, hoc modo, « odientes, » id est odiamus, vel odite « malum ; adherentes, » id est adherereamus « bono ; diligentes, » id est diligamus « honore invicem prevenientes, » id est præveniamus ; « spiritu ferventes, » id est fervemus ; « Domino servientes, » id est serviamus, vel servite : et ita de aliis. Porro utitur continuo hise participiis hic Apostolus, ut ostendat hæc omnia virtutum officia, que per hæc participia ad finem usque capituli recenset, pendere a dilectione, illicque conjungi, et ab ea imperari, adeoque hæc esse quasi epitheta et emblemata dilectionis. Similiter facit I *Corinth.* cap. XIII, dicens : « Caritas patiens est, benigna est, » etc. Licet enim sequentes gnomo, sive sententie breves et illustres, sint de variis et disparatis virtutum officiis, quas more Hebræo mixtim, sine ordine et connexionem proponere solet Apostolus; tamen hic, ut dixi, omnes ad dilectionem

aliquo modo referri possunt, idque indicant omnia hæc participia.

Nota secundo *odientes* : nam in Christiano requiritur ingens odium peccati, quia hoc odium perficit virtutem contrariam, et quantum crescit odium mali, tantum et crescit amor boni. Sunt enim qui amant virtutem, verbi gratia temperantiam; sed quia ebrietatem non detestantur, hæc de causa temperantiam ex animo, serio ac resolute non amplectuntur.

10. CHARITATE FRATERNITATIS (græce *φιλανθρωπία*, hoc est, *charitate fraterna*, qua fratres se diligunt; eadem et nos Christiani, quasi filii Dei in Christo, et quasi invicem fratres) INVICEM DILIGENTES, — id est diligamus, eoque magis, quo fraternitas spiritualis perfectior est carnali, ait S. Ambrosius, *serm.* 9, et S. Augustinus, *serm.* 27 *De Verbis Apostoli*.

Nota primo : Male quidam hic legunt : « Charitatem fraternitatis invicem diligentes, » quasi ipsam charitatem illi velit Apostolus : nam vox *invicem*, et clarius Græco *ἑκάδωκα*; clare significant Apostolum non loqui de amore charitatis ipsius, sed de amore fratrum.

Secundo, fratres hic vocat non quosvis proximos, etiamsi gentiles sint et Pagani, sed Christianos tantum. Hi enim invicem illum vocabant fratres, et amabant ut fratres, tanquam qui ex eadem matre Ecclesia, et eodem patre Christo geniti essent. Hos enim, utpote nobis et Christo conjunctos, magis quam infideles et Paganos diligere tenemur novo dilectionis præcepto, de quo *Joan.* XIII, 34, dicit Christus : « Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos ; » ac quo ibidem Christus egi.

Tertio, *φιλανθρωπία* componitur ex *φίλος*, id est *amicus*, et *άνθρωπος*; id est *frater* : compositio autem hæc intensam charitatem significat, inquit Theodoretus, scilicet qua invicem diligamus, non solum tanquam amicos, sed etiam tanquam fratres conjunctissimos, *q. d.* Amicitia non qualis qualis sit inter vos, o fideles, sed summa, intima et arcissima, qualem decet esse inter fratres amantissimos.

Quarto, pro *diligentes*, græce est *φιλόστοργος* : *στοργή* autem significat naturalem et ingentem affectum pietatis, quo parente feruntur in liberos, fratres, cognatos; idque permanent. Hoc enim est *φιλόστοργος*, id est, non amantes, sed amatores, scilicet affectuosi et stabiles, quasi ex habitu; est enim nomen, non participium. Unde Tertullianus, lib. V *Contra Marcionem*, cap. XIV, legit : « Amore fraternitatis invicem affectuosi. » Vult ergo Paulus ut tam dulces affectus sentiant et gerant Christiani erga invicem, quales gerunt parentes erga filios, et contra : utque ex tali affectu omnibus optulentur et subveniant. Hinc Tertullianus, lib. I *Contra Marcionem*, Primasius, Sedulus, Haymo, Commentarius Ambrosii et Hieronymi pro « diligentes » legunt, *benigni*.

Lectione innotuissimum re-jecta.

Christiani fratres tantum.

Quæ φιλανθρωπία.

Amor inter Christianos quantum esse debeat?